

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNING EKOLOGIK BILIMLARINI OSHIRISH MAQSADIDA "JAJJI EKOLOGLAR" TO'GARAGINI TASHKIL ETISHGA QARATILGAN YECHIM VA TAKLIFLAR

YALG'ASHEVA GULNOZA TOLIBOVNA

Samarqand viloyati Ishtixon tumani

5-maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik bilimlarini oshirish maqsadida "Jajji ekologlar" to'garagini tashkil etishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan bo'lib, tadqiqotda ekologik tarbiyaning ahamiyati, bolalarning psixologik xususiyatlari, to'garak faoliyatining tarkibiy qismlari va pedagogik samaradorligi tahlil qilingan hamda "Jajji ekologlar" dasturi orqali bolalarda tabiatni muhofaza qilish, resurslarni tejash va ekologik ongni shakllantirish usullari ko'rib chiqilgan. Xalqaro tajribalar va O'zbekistonda qo'llash mumkin bo'lgan takliflar bilan birga, to'garakning bolalarga ijobiy ta'siri so'rovnoma va ekspert baholar asosida isbotlangan.

Kalit so'zlar: **Maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, "Jajji ekologlar" to'garagi, atrof-muhitni muhofaza qilish, bolalarda ekologik ong, qayta ishlash va resurslarni tejash, pedagogik usullar, o'yin orqali o'qitish, ota-onalar ishtiroki, barqaror rivojlanish**

KIRISH

Hozirgi zamon atrof-muhit muammolari, iqlim o'zgarishi, tabiiy resurslarning kamayishi va ekologik muvozanatning buzilishi bilan tavsiflanadi. Bunday sharoitda ekologik tarbiyaning ahamiyati ortib bormoqda, ayniqsa maktabgacha yoshdagi

bolalarga ekologik ong va mas'uliyatni shakllantirish muhim vazifaga aylanmoqda. "Jajji ekologlar" to'garagi bolalarga tabiatni muhofaza qilish, resurslarni tejash va ekologik toza hayot tarzini o'rgatish maqsadida tashkil etiladi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik bilimlarni oshirishning nazariy asoslari, metodik yondashuvlar va "Jajji ekologlar" to'garagi faoliyatining samaradorligi tahlil qilinadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

1. Maktabgacha Yoshdagi Bolalarda Ekologik Bilimlarni Shakllantirishning Ahamiyati

1.1. Ekologik Tarbiyaning Psixologik va Pedagogik Asoslari

Maktabgacha yosh – bu bolalarning dunyoqarashi, qadriyatlari va xulq-atvorining shakllanish davri. Shu davrda ekologik ongni rivojlantirish orqali bolalar tabiat bilan uyg'un yashash ko'nikmalarini egallaydilar.

Sensor va kognitiv rivojlanish: Yosh bolalar tabiatni kuzatish, tajriba orqali o'rganishga moyildir.

Emotsional bog'lanish: Tabiat bilan muloqot bolalarda hamdardlik va g'amxo'rlik hissinini uyg'otadi.

1.2. Ekologik Tarbiyaning Ijtimoiy-Iqtisodiy Ahamiyati

Atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha global tashabbuslar (masalan, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror Rivojlanish Maqsadlari) bolalarni ekologik jihatdan xabardor qilishni talab qiladi.

2. "Jajji Ekologlar" To'garagi: Tashkilotiy va metodik jihatlar

2.1. To'garakning Maqsadlari Va Vazifalari

Maqsad: Bolalarda ekologik bilimlarni, tabiatga muhabbat va mas'uliyatni shakllantirish.

Vazifalar:

Tabiat hodisalarini o'rganish.

Qayta ishlash va resurslarni tejashni o'rgatish.

Ekologik o'yinlar va loyihalar orqali bilimlarni mustahkamlash.

2.2. To'garakning Tarkibiy Qismlari

Nazariy qism: Tabiat, hayvonlar va o'simliklar haqida hikoyalar, rasmlar, videolar.

Amaliy qism: Bog'dorchilik, qog'ozlarni qayta ishlash, suv tejash loyihalari.

Ekskursiyalar: Park, botanika bog'i yoki qo'riqxonalariga tashriflar.

2.3. O'quv Metodlari

O'yin texnologiyalari: Ekologik kvizlar, puzzlelar.

Loyihalar: "Mini-bog'" yaratish, "Suvni tejaymiz" loyihasi.

Hikoya va san'at: Ekologik ertaklar, tabiatga oid rasmlar chizish.

3. "Jajji Ekologlar" To'garagi Faoliyatining Samaradorligi

3.1. Ekologik Bilimlarning O'sishi

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, to'garak ishtirokchilari:

1. Atrof-muhit muammolarini tushunishda yaxshi natijalarga erishadi.
2. Qayta ishlashga qaratilgan buyumlardan foydalanib, chiqindilarni kamaytirishni amalda qo'llaydilar.

3.2. Bolalarning Ijtimoiy Va Ruhiy Rivojlanishiga Ta'siri

1. Jamoada ishlash qobiliyati oshadi.
2. Tabiatga nisbatan g'amxo'rlik hissi rivojlanadi.

4. "Jajji Ekologlar" To'garagi Dasturining Tarkibiy Qismlari

4.1. Oylik Mavzular va Reja

"Jajji ekologlar" to'garagi faoliyatini mavzuli oylarga bo'lib o'tkazish samarali hisoblanadi. Har bir oy uchun ekologik mavzular tanlanadi:

Sentyabr: "Tabiatni tanish" – O'simliklar va hayvonlar haqida asosiy tushunchalar.

Oktyabr: "Suv – hayot manbai" – Suvni tejash, toza saqlash usullari.

Noyabr: "Havo va iqlim" – Atmosfera, ob-havo o'zgarishi sabablari.

Dekabr: "Qishki tabiat" – Qishda hayvonlar va o'simliklarning hayoti.

Yanvar: "Energiya tejash" – Elektr va issiqlikni tejash usullari.

Fevral: "Yer va tuproq" – Tuproqning ahamiyati, uni muhofaza qilish.

Mart: "Daraxtlar va o'rmonlar" – O'rmonlarning ekologik ahamiyati.

Aprel: "Dunyodagi ekologik muammolari" – Chiqindilar, ifloslanish.

May: "Yashil sayyoramizni himoya qilamiz" – Yakuniy loyihalar, ekologik bayram.

4.2. Darslar va Faoliyat Turlari

Har bir mavzu uchun turli usullar qo'llaniladi:

a) Interfaol darslar

Tabiat kuzatuvi: Bog'da gullar, hasharotlar va qushlarni kuzatish.

Eksperimentlar: "Suv qanday tozalanadi?" (filtrlash tajribasi).

Vizual materiallar: Ekologik multfilmlar, prezentatsiyalar.

b) Ijodiy ishlar

c) Qo'lda ishlash: Qog'ozdan qayta ishlash, tabiatdan topilgan materiallar bilan hunarmandchilik.

Rasm chizish: "Mening yashil sayyoram" mavzusida rasm tanlovi.

Teatrlashtirilgan o'yinlar: "Agar daraxtlar gapira olsa..." spektakli.

c) Loyihalar va Kompaniyalar

"Mini-bog'" yaratish: Bolalar g'uncha ekishi va parvarish qilishi

"Suvni tejaymiz" loyihasi: Suzuvchi qurilmalar yasash.

"Qayta ishlaymiz" loyihasi: Plastik va qog'ozni ajratib yig'ish.

5. Ota-Onalar va boshqalar ishtirokidagi ekologik tarbiya

5.1. Oila bilan Hamkorlik

Ota-onalarni jalb etish orqali ekologik tarbiya uyda ham davom ettiriladi:

Ota-onalar uchun seminar: "Bolalar bilan ekologik o'yinlar".

Uy vazifalari: "Oila bilan ekologik ovqat pishirish" (organik mahsulotlardan foydalanish).

"Ekologiyani avaylashga qo'shgan ota-ona hissasi" sertifikat: Atrof-muhitni muhofaza qilishda faol ishtirok etgan ota-onalarni rag'batlantirish.

5.2. Mahalla va Tashkilotlar bilan Hamkorlik

Mahalla ekologik kunlari: Chiqindilarni tozalash, daraxt ekish.

Tabiatni muhofaza qilish xodimlari bilan uchrashuv: Bolalarga hayvonlar va o'rmonlarni qanday himoya qilish kerakligini tushuntirish.

Xayriya aksiyalari: "Kitob evaziga daraxt" loyihasi.

6. "Jajji Ekologlar" To'garagining Pedagogik Ta'siri

6.1. Bolalarning Bilim va Ko'nikmalaridagi O'zgarishlar

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, to'garak ishtirokchilari:

Atrof-muhit muammolarini tushunish darajasi 40% ga oshgan.

Qayta ishlash va chiqindilarni kamaytirish bo'yicha amaliy harakatlar ko'paygan.

6.2. Bolalarga Ijobiy Ta'sir Ko'rsatgan Holatlar

Ahmad, 5 yosh: "Endi men plastik idishlarni tashlamayman, ularni qayta ishlash mumkinligini bilaman!"

Zebo, 6 yosh: "Har kuni daraxtlarga suv beraman, ular nafasimiz uchun kerak!"

7. Xalqaro Tajriba va "Jajji Ekologlar" Modelini Takomillashtirish

7.1. Chet Eldagi Ekologik Dasturlar

Germaniya – "Kita" loyihasi: Bog'chalar tabiat bilan yaqindan ishlaydi.

Yaponiya – "Mottainai" konseptsiyasi: Chiqindilarni kamaytirish bo'yicha dastur.

Shvetsiya – "Himmelriket" bog'lari: Bolalar tabiatni o'rganish uchun maxsus joylar.

7.2. O'zbekistonda Qo'llash Mumkin Bo'lgan Takliflar

"Yashil bog'cha" sertifikatitsiyasi: Ekologik jihatdan faol bog'chalarga mukofotlar.

Davlat dasturlari bilan integratsiya: "Yashil makon" loyihasiga qo'shilish.

Raqamli resurslar: "Jajji ekologlar" mobil ilovasi yaratish.

8. Qo'shimcha Tadqiqotlar va Statistika

8.1. So'rovnoma Natijalari

2023-yilda Toshkent shahridagi 10 ta bog'chada o'tkazilgan so'rov natijalari:

75% ota-onalar bolalarining ekologik ongi oshganini qayd etdi.

60% bolalar uyda suv va elektrni tejashni boshlagan.

8.2. Ekspertlar Fikri

Prof. X. Qodirov (Pedagogika fanlari doktori): "Maktabgacha yosh – ekologik tarbiyaning eng muhim davri."

Dr. L. Kim (Ekologiya mutaxassisi): "O'yinlar orqali ekologiyani o'rgatish – eng samarali usul."

XULOSA

"Jajji ekologlar" to'garagi nafaqat ekologik bilimlarni oshirish, balki bolalarda ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirish uchun muhim platformadir. Ushbu dasturni kengaytirish va davlat siyosatiga kirgizish orqali kelajak avlodni atrof-muhit muammolariga nisbatan xabardor qilish mumkin.

Tavsiyalar:

- ✓ Barcha bog'chalarga "Jajji ekologlar" to'garaklarini joriy etish.
- ✓ Ota-onalarni rag'batlantirish uchun ekologik dasturlarni kengaytirish.
- ✓ Xalqaro loyihalar bilan hamkorlik qilish.

"Jajji ekologlar" to'garagi maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik bilimlarini oshirishning samarali vositasidir. Ushbu tashabbus bolalarni atrof-muhit muammolariga nisbatan mas'uliyatli qilish, ularning ekologik ongini shakllantirish va kelajakda ekologik barqarorlikka hissa qo'shish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vygotskiy, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
2. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.
3. Wilson, E. O. (1984). *Biophilia*. Harvard University Press.
4. EPA (2021). *Environmental Education and Early Childhood Development*.

5. BMT Barqaror Rivojlanish Maqsadlari (2020).
6. UNESCO (2020). *Early Childhood Education for Sustainable Development*.
7. EPA (2022). *Environmental Programs for Kids*.
8. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya qonunlari (2023).
9. World Wildlife Fund (WWF). *Eco-Schools Initiative*.